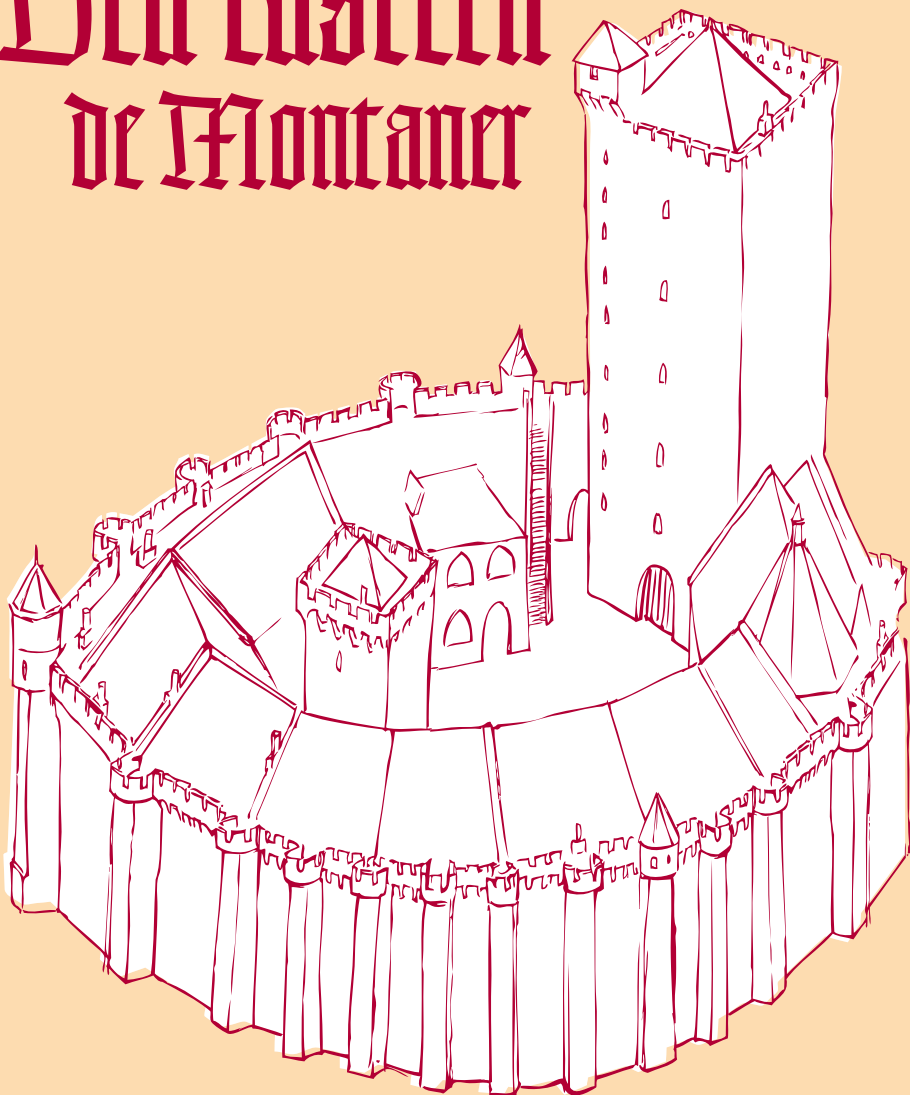

Visita Del castèth de Montaner

Siatz planviengut, visitador deu sègle XXI^{au} !

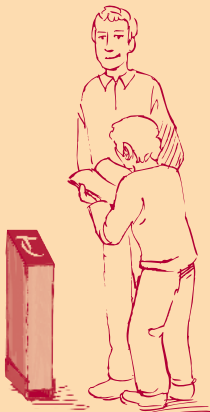
Qu'avetz davant vos los vestigis d'un castèth de l'Edat
Mejana de batlèu 700 ans.

Aqueste liberet que vs'invita a descobrir aqueths vestigis.
Que'vs prepausa ua visita descobèrta, prumèr a l'exterior
au torn deu castèth, puish dehens, suu mòde de l'espier
e de l'interrogacion. Sòrta de jòc de pista, aquesta visita
que'vs convida a espier de plan çò qui vedetz,
com ac hèn los arqueològues e los istorians.

Atau que'n poderatz saber mei sus aqueste castèth
e suu qui'u hasó bastir, Gaston Febus. Per'mor qu'aqueste
castèth qu'ei hèra especiau : Febus qu'èra un senhor deu
sègle XIV^{au}, Viscomte de Bearn e Comte de Foish.

E lo castèth de Montaner que joguè un ròtle hèra precis
dens los projèctes d'aqueth princi medievau.

Que'vs desiram ua bona visita !

Règle deu jòc

Au long deu caminament, que trobaratz
indicacions fixadas sus perpau, qui'vs convidaràn
a observar un detalh deu monument.

Cada indicacion qu'ei representada per ua letra
de l'alfabet qui'vs renvia
a ua question suu liberet.

Cada question que'vs prepausa tres responsas :
observatz plan lo castèth, pensatz-vs'ac plan
e essajatz de trobar la bona reponsa !
Aquesta, que la vse balham de tira
après la question, en arrevirant lo liberet.

Abans d'espier las responsas,
que'vs podetz divertir a entornejar la reponsa
qui causitz e a comptar un punt
se vs'i ètz escadut.

Atau, a la fin de la descobèrta, que poderatz
véder quina mèrca avetz atenhut !

Tà fenir, se hètz la visita dab mainatges,
asseguratz-vse qu'an pres lo liberet
qui'us correspon e no'vs sia grèu de'vs concertar
dab eths au cors de la visita,
car a bèths còps qu'avetz questions diferentas !

A

Perqué las ancolas e's tròban aus diferents angles de la murralha ?

1

Entà que sia mei establà

2

Tà seguir lo plan quasi circular de la murralha

3

Per'mor qu'a Febus que'u hasè gai atau

Responssas 1 e 2 :

Las ancolas, qui's situan aus diferents cambiaments d'angles, qu'ahortivan las parets aus lors racòrds. Que segurivan lo plan deu castèth de Montaner, qui ei pròche d'un cerc quasi perfèit, gò qui's ved hèra plan de la terrassa de la tor mèger estant. Murralha e ancolas que son clarament elements defensius e lo castèth febussian tìpic qu'ei donc prumèr que tot ua plaça hòrta. La soa tòca qu'ei d'affirmar la puishança militària deu qui'u bastí : Febus me fe, e Febus qu'ei puishant !

B

A qué corresponen aqueths vestigis bastits a l'exterior deu castèth ?

1

A ua armureria

2

A ua barbacana deu sègle XVI^{au}

3

A ua tor de defensa suplementària deu sègle XIV^{au}

Responssas 2 e 3 :

Que i a mei d'ua ipotèsi. Que's poderè agir d'ua barbacana (obraige exterior de fortificacion) construida au sègle XV^{au}. En aqueth cas, que serè ligada a la pòrta trauçada ad acera epòca au nòrd de la murralha, qui n'existiva pas en prumèras. Que's poderè agir tanben d'ua tor de defensa suplementària hincada de pès au sègle XIV^{au} e voluda per Febus. Alavetz, sol un pontet que l'aurè relligada au som de la murralha. A Montaner, n'ac saben pas enquèra tot hèra plan !

Quin apèran aqueth tipe de frinèsta ?

- 1 Frinèsta de lintèu dret
- 2 Frinèsta de crotzadas
- 3 Frinèsta de carrèus de pèira

Responça 2 :
Que son frinèstas de crotzadas, qu'ei a disar que lo lor espaci ei dividit per ua forma de crotz, ací de pèira. Lo prumèr exemple conegut de l'emplec d'aqueras frinèstas qu'ei lo castèth de Vincennes, reestructurat per Charles Vau enter 1364 e 1370, donc quauques annadas sonque abans la construccion de Montaner. Lo castèth qu'èra shens qu'ua plaça hòrta : qu'èra tanben ua residència senhorau ! Qu'amuishava que Febus e cercava de copiar, e lhèu d'egalat, las constructions deus grans reis deu son temps. Febus, un Comte ambiciós ?

Tà qué servivan las duas avançadas de teulas qui's veden en suspart de la frinèsta ?

- 1 Tà decorar la part hauta de la frinèsta
- 2 Tà sostièner l'andami qui's tròba au som de la murralha
- 3 Tà sostièner elements de husta qui viran l'aiga de ploja de la frinèsta

Responça 2 :
Que sostenhèn l'andami qui èra au som de la murralha. Qu'èra un punt màger de la defensa deu castèth : los soldats que podèn susvelhar los entorns e circlà'i adaise. Probable qu'èran protegidas per merlets, manières de boclers de pèira basits sus ua barralha, allernats dab dentells, qu'ei a disar espacs vuyts enter dus merlets. A tot de bon, Montaner qu'èra un castèth fortificat, peu quau Febus e volè amuishar a tots la soa incontestabla puishança sus las soas tèrras.

E

Perqué i a ua obertura en suspart d'aqueth element bastit ?

1

Tà suportar un campaneròt

2

Tà fortificar l'andami

3

Tà protegir l'obertura

Aqueth tipe de construccion qu'a l'aparéncia d'un agassèr, qu'ei a disar ua garita de husta o de pèira plaçada en leugèra avançada sus la murralha, en generau sus un angle, qui permetè de susvelhar los abòrds. Mes ací, qu'ei probable qu'aqueth element e suportèsse un campaneròt : en efèit, l'obertura que da tà ua pèça qui i interprètan com estant ua capèra. La probabla preséncia d'ua capèra, reservada a las demoraingas senhors, qu'indica que Montaner ei un polai, qu'ei a disar ua residéncia destinada a recebèr a Febus eth medish i

Responça 1 :

Tà qué servivan los petits horats carrats qui's veden sus l'exterior de la paret de cerquit ?

- 1 Tà susvelhar los abòrds
- 2 Tà evacuar l'aiga utilizada a l'endehens de las pèças
- 3 Tà méter en plaça los apontatges qui permetèn de bastir las parets

Responça 3 :
 Tà l'hevar murrallhas e parets immensas, que calè har pujar teulas de bastir e arrebòts a mei anar mei haut. Uei lo dia que's serveishen de gruas, mes a l'Edat Mejana, los bastidors qu'installan... apontatges ! E entà har tièner aquestes, que resèvan dens las parets horats, operats horats barrèrs, tà ! acotar las pèças de husta (barrèrs) qui serveishen tà sostèner los piteraus horizontaus de l'apontatge. Aquera tecnica qu'ei hèra anciana !

Quin ei bastida la murralha ?

- 1 Per ua succession de lheits de pèira
- 2 Per ua succession d'embasas d'arrebòts
- 3 Per ua succession alternada de teulas e d'arrebòts

Responça 3 :
 la murralha qu'ei hèita de successions alternadas de teulas e d'arrebòts rolats, sovent dipausats en balas de peish. Aqueths dus materiaus que son tipics deus castèths de Febus. Las teulas, que las fabricavan sus lòc, en hèra grana quantitat, obrèrs especializats, dab las matèrias prumèras locals (argela, aiga, sable). E que ! a arrebòts en abonde pèu pargan ! Estauvè de mejans, rapiditat, efficacité e soliditat, aqui qu'avem la politica de Febus per çò qui ei de bastir castèths !

Quin s'apèra la partida deu varat qui's tròba au pè de la murralha ?

1

Lo coston dehens

2

Lo coston dehòra

Responsta 1 :

Au pè de la murralha que's tròba lo coston dehens, qu'ei a diser un terrèr qui bòrda lo varat, aperat tanben los envarats. Qu'ei au dreit deu coston dehòra qui èra eth tanben magonat, creant atau lo varat. Los envarats que constituïvan la proteccion indissociabla deus cerquits fortificats.

Tà qué acera pòrta ei tant estreta ?

1

Tà non pas har ua obertura tròp larga
qui auré amendrit la soliditat de la tor

2

Tà virar los corrents d'aire quan
la pòrta ei obèrta

3

Tà limitar lo nombre de personas qui podèn
entrar en medish temps

Responsta 3 :

Acera pòrta qu'èra lo sol accés taus solèrs de la tor, deu cerquí enlâ, en gahant l'escalèr exterior magonat, puish un aute escalèrèt de husta. Ne s'i pòt pas passar a dus en medish temps per acera pòrta : entaus defensors qui atendèn los assautadors a l'interior, qu'èra hèra aisit de'us har passar per l'espada un per un ! La pòrta simétrica qu'existèish suu davantau opausat de la tor.

Tà qué serviva reament acera arquèra ?

1

Tà tirar viras

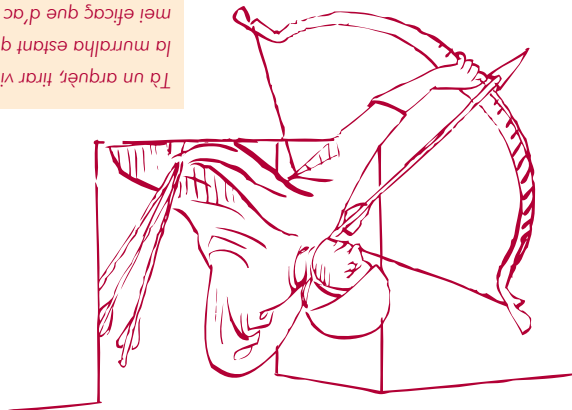
2

Tà har paur aus enemics potenciaus e afirmar
la puishança deu mèste deu lòc

3

Tà perpetuar ua tradicion arquitecturau

Tà un arquèr, tirar viras deu som de
la muralha estant que devè estar
mei eficac que d'ac har per acera
arquèra !

Responças 2 e 3 :
L'espessor de la muralha (2,90 m) que hasè acera arquèra de mau utilizar
defensivament. La soa situacion au costat de la pòrta que's pòt explicar per mei d'ua
rason : qu'ei un dispositiu defensiu classic deus castèlhs de l'Edat Mejana. D'auta part,
la soa sola preséncia que podè estar un element dissuasiu. Enfin, que va dens lo sens
d'affirmar e amuishar la puishança deu mèste deu lòc. Lo son ròtle defensiu qu'apareish
plan en contradiccion dab las bèras e largas finèstas de la tor !

ACÍ QU'ÈM A L'INTERIOR DEU CASTÈTH !

Comencem per aceras pèiras alinhadas
qui sòrten de la paret a uns quants mètres
de haut, a mieja hauçada de la murralha.

Tà qué servivan aceras pèiras ?

Gran Public

1

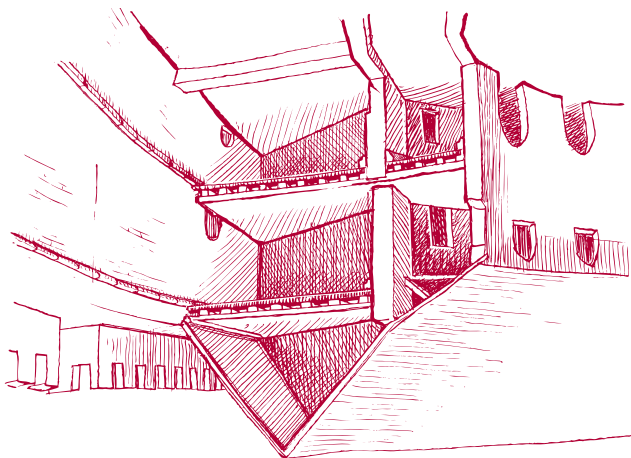
Tà ahortir la murralha

2

Tà suportar elements decoratius

3

Tà sostenèr lo sòu de las pèças deu primèr solèr

Aceras pèiras alinhadas, qui apèran empareis e qui crean ua cornicha, que son pèiras qui sòrtèn de la paret on estòn enjaçadas. Que sostenhèn los elements deu sòu deu primèr solèr. La disposicion de las pèças sus dus nivèus a l'endehens de la cort qu'amuishà qu'existiva un sarrot de pèças interioras, entà diferents funcions. Qu'ei un dispositiu classic de l'arquitectura medievau autan civiu com militara. A Montaner, a l'embaish que s'i trobava probable magazins e cerès e au solèr que's trobavan subertot las pèças d'abitaçion ! Mei endavant que vederam quinas funcions avèn.

Responça 3 :

I

Tà qué serviva aceth horat arredonit e maçonat au prumèr solèr ?

1

Qu'èra un cabinet

2

Qu'èra un aiguèr

3

Qu'èra un horn de pan

Responsa 2

III

Quin lo putz èra alimentat en aiga a l'origina ?

1

Per l'aiga de la ploja

2

Per la jaça freatica

3

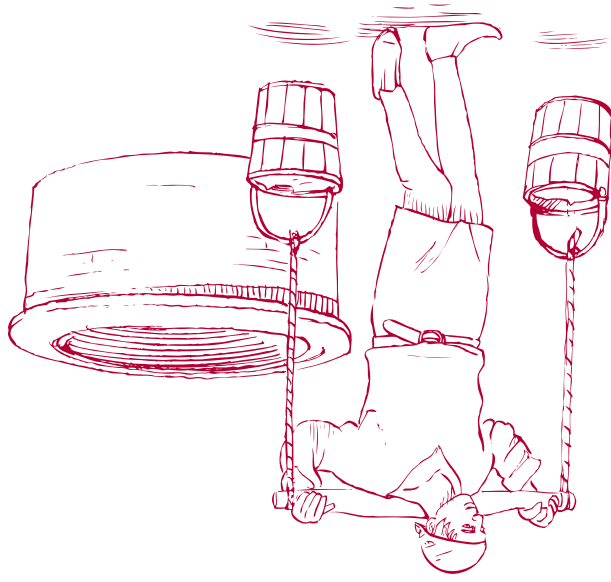
Per pòrt d'aiga extèrne

Responsa 2

Lo horat arredonit dens la paret a mieja haugada qu'èra un aigüer, qui s'escorèt tot dret tau varat a l'endehòra de la murralha. Qu'ei amainatjat au nivèu deu sòu de la pèga deu prumèr solèr. Mes en quina pèga avèn besonh d'aver un aigüer ? E quin i arribava l'aiga ?

A l'Edat Mejana, ne i avè pas robineis. Lo putz qu'ei un element de compte har, car que homeish tota l'aiga deu castèh. Que permet de suberviver se lo castèh ei assetiat. Que i putzan l'aiga e que la distribueishen segon los besonhs. Que se'n serveishen tà har la cosina, lavè's, dar la beuta au bestiar mes tanben entè esténher lo huec se hè hèrita. Larg de 2 m e pregon de 20 m, lo putz a l'origina que s'en-honsava dens ua jaca d'aiga.

Lo monde e las bèstias qui vivèn au vilatge au torn deu castèh qu'utilizavan un aute putz, qui retrobèn près de la prumèra maison de uei lo dia.

Aqueth consequent amàs de teulas qu'ei lo començament d'ua vòuta dita « en emparei ». Mes l'emparei çò qui ei ?

1

Un sistèma entaus ausèths e en especiau entaus corbashs

2

Un sistèma entà emberogir la tor

3

Ua construccion qui forma ua avançada suu plan verticau d'ua paret

Responso 3

Perqué aquesta pèça ei separada de la rèsta deu castèth per ua paret hèra mei espessa que las autas ?

1

Per'mor qu'èra ua caisha hòrta e que la calè protegir

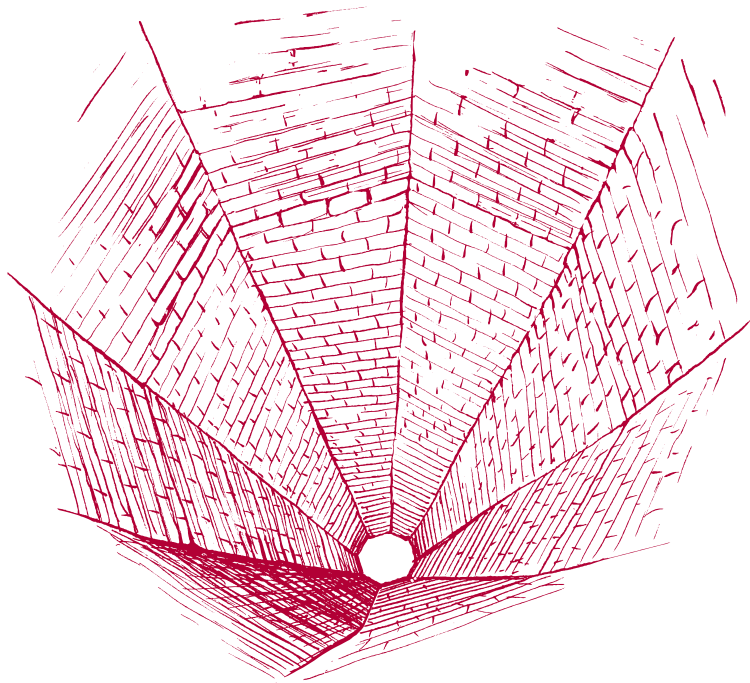
2

Per'mor qu'èra ua cosina e que lo huec ei èra alucat tot lo dia

3

Per'mor de sostièner la vòuta

Responso 2 e 3

Lo principi de l'empareï que consistèish a dispausar las pèiras o teulas d'ua medisha embasa en susplosm, qu'ei a disar en formant ua avançada en suspart de las de l'embasa inferiora. Aquestes vestigis que son las rèstas d'ua vòlta de teulas de bastir qui cobriva lo centre de la pèga. Aquò que permetè d'evitar de s servir de husteria ; en efèit aquesta que s'abrondava adaise se's hicaiva lo huec en quauque part. La vòlta que devè estar tan massissa que calè ua pareï hèra mei espessa entè la sostèner. Aquera espessor que permetè tanben d'evitar qu'un huec e ganhèsse las autas pareïs deu castèlh.

Shens nat doble, aquesta pèga qu'èra la cosina ! Non solament que i avè un aigüer, mes que i avè tanben un larèr centrau, puishque lo huec e l'aiga èran los dus elements indispensables a las activitats d'ua cosina, com lavar la verdura o lo gibbièr e har còser la carn ! La presència d'ua grana cosina qu'ei un signe : que i podèn aprestar de què neurir e entretenir lo Comte e tota la soa cort, com en un palai !

Lo petit bujau maçonat dens la paret e provedit d'un sistèma d'evacuacion qu'ei un lavabo. En quina pèça e's trobava ?

1

La sala de banh

2

La sala de recepcion

3

L'armureria

Aquesta lavabo que's trbba en ua sala de recepcion, operada lo finèu. Aquesta grana sala, dab 30 m de long e 13 de larg, qu'ei la mei vasta de tots los castèlhs bastits per Febus. Qu'ei un element indispensable de la residència deu Comte. Qu'ei un lòc d'expression de la puishança civiu, judiciària e sociau, mes tanben un lòc de vita de tot dia. Situada au prumèr solèr, aquesta pèça que repausava sus tres pialars e qu'èra cobèrta d'ua carpenta, qui devè estar luxuosament decorada. Après la cosina, lo finèu qu'ei lo dusau element caracteristic de la dimension palaciau deu castèlh, mei qu'auquò que n'ei lo còr.

Responça 2 :

Aquesta frinèsta qu'esclaira ua pèça au ras deu tinèu, de quina pèça e s'agiva ?

Gran Public

- 1 De la crampa de Febus
- 2 De la capèra
- 3 D'ua petita sala de recepcion

La pèça aquesta, que l'interprètan com estant la crampa deu Comte, per'mor de's situar enter lo tinèu e la capèra. Las frinèstas dab los petits bancs lateraus, qui èran probable cobèrts de banquetas de husta, que hasèn lòcs on podèn profitiar de la luz e parlar amassa. Que se n'i tròba en un sarrot d'ostaus medievaus. Com ac avem vist au punt C de l'exterior estant, que s'ageish de frinèstas dab mainèus e travèrsas, enter las tolas prumèras en França. Que pòrtan la mèrca d'un senhor visionari qui s'i hè a aduar puishanga e estetisme !

Responça 1 :

Perqué las duas oberturas d'aquesta pèça e son diferentas de las autas ?

1

Per'mor que s'obreishen tà la capèra

2

Per'mor que s'obreishen tà ua crampa mei petita

3

Per'mor que s'obreishen tà l'armureria

Responça 1 :

La pèça aquesta, que l'interpretan com estant la capèra deu castèlh. A man esquèrra, la finèsta qu'ei mei estreita e n'a pas los bancs d'adès. L'obertura a man dreita qu'ei ua portèta qui dava tà l'endehens de l'ancola (que l'as vista au punt E de l'exterior estant I). Que son orientadas tà l'est, com l'autor d'ua glèisa. La preséncia d'ua capèra que completa lo tablèu deu programa palaciàu, dab la cosina, lo tinèu, la crampa e lo pati.

A qué corresponen aqueths grans horats dens la paret ?

- 1 Que s'ageish de grans cabinets qui servivan de caisha hòrta
- 2 Que s'ageish de la tralha de siètis largs dab ua grana esplena qui èra hèita de teulas de bastir
- 3 Que s'ageish de cheminèias

Qui demorava en aquestas pèças ?

- 1 Los religiós qui hasèn anar la capèra
- 2 Los convidats de Febus
- 3 Los soldats de la garnison

Cheminèias entaus soldats, mes frinèstas, non ! Tota la mièitat èst de la cort qu'ei ocupada per alòrges de la garnison. Com los soldats n'èran pas nobles, los lors alòrges qu'èran simplement foncionaus, shens nat element de luxe superflü. Aïau, l'esclairatige per granas e largas frinèstas qu'èra reservat aus espacis nobles. Per aquò, entà estar eficaç e operacionaus, los soldats que calè que ne pàtissen pas tròp deu hred, per'mor d'aquò que trobam cheminèias en aquestas pèças !

Responça 3 :

Aqueras tralhas au sòu que son vestigis de parets, mes quin èra bastit l'endehens de la cort ?

1

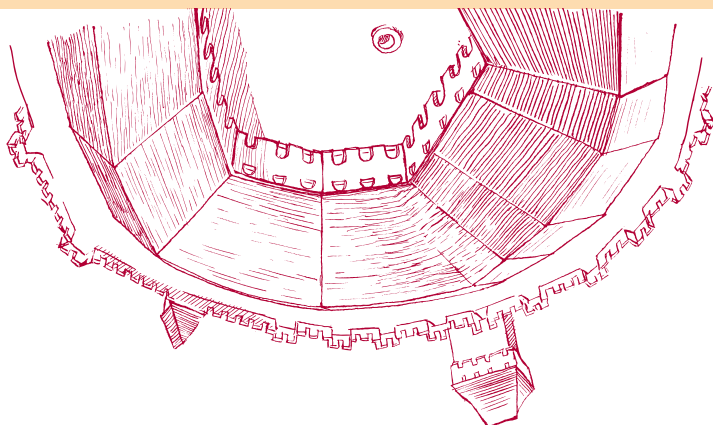
En cerc dab un espaci exterior centrau au torn deu putz, un larg corredor circular e de granas pèças prèrs de las parets

2

En escargòlh, dab de petitas pèças prèrs deu putz e de mei granas lo long deu cerquit

3

En telaraca, tota la cort interiora deu castèth qu'èra bastida

Los vestigis de parets que dessenhon ua organizacion interiora en cerc au torn deu putz : de granas pèças acotadas a la murralla, desservida per un corredor circular qui dava hau putz (ua cort interiora organizada en cerc au torn deu putz). D'aqueste punt de vista, lo castèth qu'èra hèra pròche deu castèth de Bellver a Malhòrca, qui probabè ei ua de las soas honts d'inspiracion. Montaner que presenta lo plan de construccion mei elaborat de tots los castèths de Febus e qu'a o estar comparat aus de Sauvatièrra, Moriana, Pau o Morlàs.

Responça 1 :

Tà qué serveish aqueth gran arc de teula ?

- 1 Los religiós qui hasèn anar la capèra
- 2 Los convidats de Febus
- 3 Los soldats de la garnison

Responça 1 :

Aqueth gran escalèr que m'ava tà l'andam e d'aquí, tà la pòrta per la qua e's podè entrar directament tau dusau solèr de la tor per un escalèrèt de husta. En efèit, ne i avè pas nada comunicacion enter l'embarish de la tor e los solèrs. Aqueth accés difficile au delà que hasè que l'interior de la tor èra de mau aténher e mèlher defenut se i avè ua ataca.

Tà qué i a ua pòrta ad aqueste endret au pè de la tor ?

- 1 Tà perméter a la garnison e aus chivaus d'entrar dens la cort deu castèth
- 2 Tà perméter de sortir e inspectar los envarats
- 3 Aquesta pòrta n'existiva pas deu temps de Febus

Responça 3 :

Totun com la qu'è situa au nòrd, aquesta pòrta n'existiva pas au sègle XIV^{av}. Tòts dus qu'eston trauçadas quan homèn amainatjar lo castèth, probable au sègle XV^{av}. Que'n s bromban qu'un monument ancian ei sovent a l'origina pro diferent de çò qui veden e que pòrta las mèrcas de la soa longa istòria. Classada au títol deus Monuments Istòrics, Montner uei lo dia qu'ei un element mager deu patrimòni medievau deu Sud-Oèst. Mes adara, penètren dens la tor e en-hiquem-nse en pregondor dens l'istòria de Febus e deu Beam au sègle XIV^{av}.

Ça-vietz descobrir un sarèt d'opèrs modèrnes qui completan la visita deu monument i

Au cors de la vòsta visita descobèrta,
qu'avetz donc observat un sarròt de punts particulars
deu castèth. Qu'avetz podut apréner causas
sus la soa construccion, sus l'utilizacion de las diferentas partidas
deu castèth, o enquèra sus Febus.

Montaner qu'èra donc au còp ua hortalessa... e un palai !

D'un costat, qu'èra un casteràs hèra impausant,
plan defenut e de mau atacar, concebut tà i lotjar soldats.

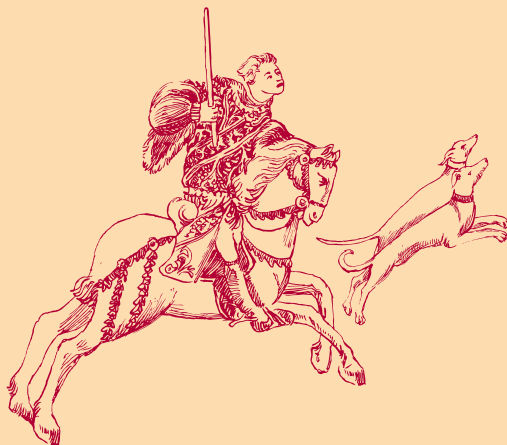
Mes qu'èra tanben un palai qui podè
arcuèlher a Febus e la soa cort, dab tot lo confòrt
qui exigeish la residéncia d'un senhor.

Atau, aqueste castèth que permetè de demostrar
a tots la puishança militara e politica de Febus.

Mes perqué Febus e hasó bastir aqueste castèth ací ?

A qui volè amuishar qu'èra un senhor puishant
e important ? E qui èra reaument aqueth Febus ?

Entratz tà la tor e que trobaratz bahida
quauques responsas ad aqueras questions...

Remerciements
l'InÒc Aquitània

